

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»**

ЗУДІХІН ОЛЕКСІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 347.122+347.728.2

**ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ
УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ**

**Спеціальність 12.00.03 – цивільне право, цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник кандидат юридичних наук, доцент
ЗУБАР Володимир Михайлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України
ЛУЦЬ Володимир Васильович,
Академія муніципального управління,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін;

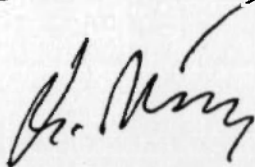
кандидат юридичних наук
УЛЬЯНОВА Галина Олексіївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права

Захист відбудеться «16» грудня 2011 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23 (зал засідань).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «15» листопада 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Тіщенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Захист цивільних прав, свобод і охоронюваних законом інтересів посідає надзвичайно важливе місце у механізмі правового захисту. Будь-яке право, свобода, законний інтерес мають цінність, якщо вони можуть бути реалізовані та захищені. Таким чином, забезпечення належного захисту цивільних прав, свобод та інтересів стає життєво необхідним для української держави у період становлення та формування громадянського суспільства.

Захист суб'єктивних цивільних прав є однією з визначальних категорій теорії цивільного і цивільно-процесуального права, інших галузевих наук. За допомогою цивільно-правового захисту прав охороняється і захищається статус фізичних та юридичних осіб, визначаються межі втручання у сферу їх діяльності як учасників цивільних відносин, встановлюються юридичні гарантії захисту їх цивільних прав.

Внаслідок проведення ринкових перетворень в Україні зазнало змін цивільне законодавство, з'явилися нові правові форми організації та діяльності суб'єктів товарно-грошових відносин, зокрема господарські товариства. Одразу виникла ціла низка проблем, пов'язаних з порушенням майнових і немайнових прав учасників господарських товариств. Зокрема, до них можна віднести необхідність надання додаткового захисту міноритарним акціонерам, розробки дієвих засобів захисту від рейдерських атак та незаконного виключення зі складу учасників товариства.

Проте, як законодавство, так і юридична наука виявилися не готовими вирішити ці проблеми, що пов'язано з відсутністю комплексних досліджень проблем захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

Так, незважаючи на те, що 17 вересня 2008 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про акціонерні товариства», судова практика свідчить про низку проблем, пов'язаних із захистом корпоративних прав, які залишаються актуальними та потребують свого вирішення на теоретичному рівні.

Окрім цього, актуальність обраної теми дисертаційного дослідження обумовлена тим, що норми, присвячені регулюванню правового становища господарських товариств, а також формам та способам захисту корпоративних прав їх учасників, закріплені у різних нормативно-правових актах – Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), Господарському кодексі України, законах України «Про господарські товариства», «Про акціонерні товариства» та інших. Відповідно, необхідно сформувати єдиний підхід трактування цих норм, що дозволить уникнути суперечностей при їх застосуванні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до напрямків досліджень Одеської національної юридичної академії «Традиції і новачі у сучасній українській державності і правовому житті» на 2006-2010 роки (реєстраційний номер 0106U004970)

та безпосередньо відповідає плану наукових досліджень кафедри цивільного права Одеської національної юридичної академії за темою «Традиції та новації у сучасному цивільному праві України».

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій, спрямованих на подальше вдосконалення системи цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, передбаченого чинним законодавством України, та стабілізація правохозяйничої практики у відповідній її частині.

У зв'язку з поставленою метою вирішувалися наступні завдання:

- дослідити загальні положення захисту прав у цивільному праві;
- сформулювати власне розуміння захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, розкрити його зміст;
- визначити форми і способи захисту корпоративних прав учасників господарських товариств;
- охарактеризувати особливості захисту майнових та немайнових прав учасників господарських товариств;

розробити пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у сфері захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, які виникають при захисті корпоративних прав учасників господарських товариств.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

Методи дослідження були обрані відповідно до мети і завдань дослідження, з урахуванням його об'єкта та предмету. Було використано дві групи методів наукового пізнання: загальнонаукові та спеціальні, які у сукупності були застосовані для з'ясування сутності та особливостей цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

При цьому історичний метод використовувався при дослідженні розвитку теорії корпоративних прав; формально-логічний та формально-юридичний – при формулюванні правових дефініцій, пов'язаних із захистом прав учасників господарських товариств, для вироблення пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства. Автором був застосований і метод функціонально-правового аналізу з відповідними етапами: підготовчий, інформаційний, аналітичний, творчий, дослідницький, рекомендаційний та етап провадження. Саме за допомогою цього методу було здійснено збір, систематизацію нормативно-правових актів та практики їх застосування. На теоретичному рівні дослідження автором здійснювалась побудова конструкції правовідносин за допомогою методу моделювання. Для отримання теоретичних та практичних висновків у роботі застосовано методи аналізу та синтезу.

У дисертації використано наукові досягнення, які містяться в працях науковців дореволюційного періоду: А.О. Гейсе, В.М. Гордона, Д.І. Мейєра, Н.Й. Нерсесова, П.А. Писемського, І.Г. Тарасова, Г.Ф. Шершеневича;

вчених радянського періоду: М.М. Агаркова, В.П. Грибанова, О.С. Іоффе та ін.; а також сучасних українських та російських дослідників: В.І. Борисової, Ю.В. Билоусова, О.М. Вінник, М.В. Венецької, О.В. Дзери, І.О. Дзери, В.М. Коссака, О.Р. Кибенко, Н.С. Кузнецової, І.М. Кучеренко, Р.А. Майдашике, І.М. Мироненко, І.Р. Назарчука, О.І. Онуфрієнко, В.В. Посполітака, О.А. Підпригори, О.В. Регурецької, Н.О. Саніахметової, Р.О. Стефанчука, І.В. Спасько-Фалтєвої, І.В. Саракун, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко, М.Й. Штефана, В.С. Щербини, О.В. Щербини, В.Л. Яроцького; С.С. Алексєєва, В.А. Бєлова, Т.І. Іларіонової, М.П. Іонцева, Є.О. Суханова та інших правознавців.

Нормативною базою для проведення дослідження стали Конституція України, закони України, Укази Президента України та інші підзаконні нормативні акти, які регламентують відносини між учасниками (акціонерами) господарських товариств та господарськими товариствами та засоби захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, а також матеріали судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарського товариства. Новизна одержаних результатів конкретизується в наступних науково-теоретичних положеннях, висновках та пропозиціях:

зперше:

- при характеристиці способів захисту прав учасників господарських товариств запропоновано класифікацію відносно, які при цьому виникають за суб'єктивним складом: між господарським товариством та його учасниками; між господарським товариством та інвестором (майбутнім учасником); між учасниками господарського товариства та органами управління; між самим товариством і органами управління; між товариством і дочірнім або залежним товариством; між органами державної влади та іншими учасниками господарського товариства (конфлікт приватних і публічних інтересів).

- доведено доцільність ведення спільної власності на одну акцію декількох осіб та необхідність встановлення компенсації вартості частини акції одному (одним) з власників з таким розрахунком, щоб одна акція в реєстрі значилася на ім'я однієї особи;

- з метою розширення способів реалізації учасниками повного та командитного товариства права вимоги на виключення одного з його учасників, альтернатива пропонується розірвання засновницького договору, відповідно до загальних правил ЦК України;

- обґрунтовано необхідність надання учасникам господарських товариств інформації лише щодо тих питань, які належать до компетенції загальних зборів. У зв'язку з цим у Законі України «Про господарські товариства», Законі України «Про акціонерні товариства» необхідно закріпити не лише перелік інформації, яка надається учасникам господарських товариств, а й

перелік підстав для відмови у наданні інформації її надання заборонено законом; не вказані індивідуальні ознаки документів, тобто ці документи не можна ідентифікувати та ін.;

– запропоновано закріпити у чинному законодавстві право учасника господарського товариства задавати питання на загальних зборах, зокрема ті, які стосуються порядку денного зборів;

удосконалено:

– положення про те, що за своєю юридичною природою суб'єктивні корпоративні права є цивільними. При їх захисті використовується більшість універсальних цивільно-правових способів захисту;

– положення про обов'язки учасників господарського товариства, зокрема, обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення обов'язку діяти добросовісно і розумно в найкращих інтересах товариства та не зловживати своїми правами;

дістало подальшого розвитку:

-- обґрунтування позиції, що права учасників господарських товариств і корпоративні права, є поняттями тотожними, враховуючи важливість цієї правової категорії, необхідно закріпити її визначення в ЦК України;

– положення щодо порядку забезпечення акціонерів інформацією при злитті та приспівданні акціонерного товариства, зокрема, обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення обов'язку товариства публікувати додаткові відомості про злиття чи приспівдання;

– аргументація доцільності запровадження права на неготу, а саме: визначено необхідність законодавчого закріплення обов'язку акціонерного товариства або контролюючого акціонера викупити акції акціонерів, не згодних із рішенням про злиття, приспівдання чи поглинання акціонерного товариства.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані:

у науково-дослідній сфері - висновки дисертаційного дослідження можуть слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення концепції цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств;

у сфері правотворчості – положення і висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані у законотворчій діяльності, в процесі вдосконалення цивільного законодавства України;

у навчально-методичній роботі -- матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних посібників та науково-методичних рекомендацій з цивільного права України.

Окремі положення та висновки, сформульовані у дисертації, мають дискусійний характер і можуть бути основою для подальших наукових досліджень.

Анотація результатів дослідження. Дисертацію підготовлено та обговорено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Основні наукові положення дисертації були апробовані у виступах та наукових конференціях і семінарах, зокрема: Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного (12 лютого 2010 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (21-22 травня 2010 р., м. Одеса); Науково-практичній конференції «Правосуб'єктність юридичних осіб публічного права» (17 грудня 2010 р., м. Ірпінь); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність. III Черноморська конференція» (1 грудня 2010 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (20-21 травня 2011 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, та трьох тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які містять 6 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації склав 205 сторінок. Список використаних джерел складає 243 найменування і займає 25 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, розкривається стан її наукової розробки, дається характеристика об'єкта, предмету та методологічній основі дослідження, визначаються мета і завдання дослідження, формулюється наукова новизна, висвітлюються практичне значення й апробація результатів дослідження.

У **розділі 1 «Огляд літератури та вибір напрямків дослідження»** проведено аналіз літератури, яку з урахуванням обраного аспекту проблематики було поділено на декілька груп.

Проаналізовані класичні роботи радянських цивілістів щодо проблеми захисту цивільного права та інтересу (В.Л. Грібанов, М.К. Варобізов, Б.П. Мерзіш, Д.М. Чечот, П.Ф. Слісєйкін, Г.П. Ареф'єв, В.В. Бутнев, Г.Л. Стоякін та ін.). Підкреслено, що незважаючи на те, що ці роботи були виконані в умовах принципово іншого законодавства, з позиції інших ідеологічних засад, вони до цього часу не втратили своєї актуальності.

Враховані результати досліджень окремих способів захисту цивільних прав та їх особливостей (В.І. Новоселов, Г.Я. Стоякін, Г.А. Свердлов, Е.Л. Страунінг, Б.Ю. Тихонов та ін.).

Окрему увагу приділено дослідженням, предметом яких був інтерес (Рудольф фон Срінг, П.М. Коркунов, І.А. Спердінк, А.В. Малько, В.В. Субочев, С.В. Михайлов, І.В. Венедиктова, А.П. Гіляк, В.А. Кремень, Ю.І. Чалій та інші).

Проаналізовано здобутки сучасних російських дослідників (М.С. Корабльов, А.П. Вершинін, Є.В. Вавілін).

Велику групу джерел, яка була опрацьована, складають міграційні дослідження, що стосуються загальних питань корпоративного права та/або окремих його аспектів, виконані у різні часи.

Здобутки сучасної цивілістики у цій сфері ґрунтуються на розробках дореволюційних дослідників: А.І. Кашіка, Д.Д. Петражицького, П. Пшемського, П. Полігасова, К. Кавецька, І.Т. Гарасова, П.П. Цитовича.

Відзначено, що ключовою роботою в сфері корпоративного права, в якій, зокрема, розглядаються питання захисту, є докторська дисертація І.В. Спасько-Фатсєвої, результати якої визначають окремі вектори цього дисертаційного дослідження.

Враховані результати колективних досліджень (І.В. Спасько-Фатсєва, О.Р. Кібенко, В.І. Борнєвої, В.М. Кравчука, В.В. Луця, Р.В. Сивого, О.С. Яворської, О.О. Мельник), а також спеціальних досліджень охорони та захисту прав акціонерів у цивільному праві України (О.В. Петуренка, А.Г. Гулик).

З урахуванням обраного аспекту проблематики автором аналізувалися праці російських дослідників (Д.В. Ломакін, П.Н. Пахомова, А.Ю. Сіренко), а також вітчизняних фахівців (С.С. Кравченко, І.Б. Саракун, І.А. Селіванова, О.І. Угриновська).

Оскільки корпоративні відносини господарських товариств досліджуються вченими-цивілістами (І.М. Кучеренко, В.А. Васильєва) та вченими-господарниками (О.М. Виннік, В.С. Щербина), а також на рівні дисертаційних досліджень (О.А. Воловик, О.Р. Кібенко, О.М. Переверзєва), то результати цих наукових розвідок також були враховані здобувачем.

Проведений аналіз літератури дозволив зробити висновок, що не дивлячись на досить жвавий інтерес до проблем регулювання корпоративних відносин у сучасній юридичній літературі, питання захисту цивільних прав та інтересів суб'єктів корпоративних відносин не були предметом окремих досліджень.

Під час вибору напрямків дослідження враховано, що в сучасних економічних відносинах господарські товариства виступають як один з найефективніших механізмів організації та здійснення підприємницької діяльності. Це пояснюється і можливістю об'єднання капіталів, і розмежуванням відповідальності товариства та його учасників. У той же час наявність складних правових зв'язків між учасниками товариства, між учасниками та самим товариством зумовлює необхідність встановлення гарантій прав суб'єктів корпоративних відносин, системи охорони їх прав, а також дієвих форм та

способів захисту у разі їх порушення. Участь у господарському товаристві передбачає такі важливі права його учасника як отримання прибутку та право на виплату дивідендів за результатами діяльності товариства. Оскільки такі права передбачають отримання певних благ, то саме їх порушення виявляються найбільш поширеними та такими, що потребують особливої уваги з боку законодавця та правохастосовних органів.

Підкреслено, що розуміючи актуальність захисту корпоративних прав, законодавцем було внесено зміни до Кримінального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення на ринку цінних паперів» (реєстраційний № 2614 від 05.06.2008) з метою запровадження та вдосконалення адміністративної й кримінальної відповідальності за використання інсайдерської інформації та маніпулювання цінами під час здійснення операцій з цінними паперами, за створення перешкод у доступі до інформації про емітентів цінних паперів та/або спотворення такої інформації. Крім того, з метою підвищення рівня правової дисципліни з боку учасників фондового ринку зазначеним Законом збільшено санкції за правопорушення на ринку цінних паперів. Разом з тим, практика свідчить про те, що заходів, вжитих законодавцем, виявилось недостатньо для стабілізації ситуації на ринку цінних паперів та запобігання можливих зловживань з боку його учасників.

На підставі проведеного аналізу літератури та чинного законодавства України зроблено висновок, що дослідження проблем захисту майнових прав суб'єктів корпоративних відносин є актуальним не тільки з точки зору теорії, але й з точки зору практики.

Визначаючи структуру дисертаційного дослідження, автор виходив з того, що необхідно дослідити загальнотеоретичні питання, такі як поняття захисту, визначити його предмет, та з урахуванням отриманих результатів перейти до визначення особливостей реалізації права на захист у корпоративних відносинах.

У розділі 2 «Загальна характеристика цивільно-правового захисту прав учасників господарських товариств» розкриваються основні засади захисту корпоративних прав учасників господарських відносин, проаналізовано основні підходи до розуміння таких правових категорій, як захист, право на захист, корпоративні права у цивільному праві.

У підрозділі 2.1. «Поняття і зміст права на захист у цивільному праві» автор на підставі дослідження поглядів науковців робить висновок, що з поняттям охорони у цивільному праві пов'язані заходи, спрямовані на попередження порушення права, а метою захисту є відновлення порушених прав. У зв'язку з цим, під охороною корпоративних прав учасників господарських товариств слід розуміти тільки таку діяльність державних і громадських органів, яка містить у собі заходи попереджувального характеру. До таких заходів можна віднести проведення, на підставі ст. 8 Закону України

«Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» Державною комісією України з цінних паперів та фондового ринку перевірки та ревізії діяльності емітентів щодо стану корпоративного управління та здійснення операцій з розміщення і обігу цінних паперів. Такі перевірки попереджують такі правопорушення, як не проведення річних загальних зборів акціонерного товариства, не видачу акціонеру акціонерним товариством документу, що засвідчує право власності на акції протягом 10 робочих днів з дати отримання товариством свідоцтва про державну реєстрацію випуску, непадання акціонеру на його письмовий запит інформації про діяльність емітента в межах, передбачених законом, або надання йому недостовірної інформації тощо. У тих випадках, коли порушення права вже відбулося, особа може звернутися до захисту своїх прав та інтересів. Як приклад, розглянута ситуація, коли у разі порушення акціонерним товариством порядку реалізації акціонерами переважного права на розміщення товариством акцій при додатковій емісії, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку може прийняти рішення про визнання емісії недобросовісною та зупинення розміщення акцій цього випуску відповідно до ст. 27 Закону України «Про акціонерні товариства».

Аналіз доктринальних розробок учених-цивілістів дозволив дійти висновку про те, що захист цивільних прав полягає у реалізації юридичних санкцій цивільно-правових норм компетентним органом або безпосередньо управомоченою чи зобов'язаною особою у правовідносинах з метою здійснення суб'єктивних прав і законних інтересів у випадках, коли останні оспоруваються, не визнаються або порушені. Таким чином, можна виділити наступні основні елементи захисту суб'єктивних прав: об'єкт, тобто те, що підлягає захисту; спосіб захисту – засоби, за допомогою яких здійснюється захист; форма захисту; порядок захисту, тобто ті процесуальні засоби здійснення захисту, які управомочена особа може використовувати у межах тієї або іншої форми.

Дисертантом також звернуто увагу на те, що ще одним спірним питанням у науці цивільного права є питання про правову природу права на захист. Підтримуючись із значимістю кожного наукового підходу, автор дотримується тієї думки, що право на захист є самостійним суб'єктивним цивільним правом, яке здійснюється в рамках охоронних правовідносин на основі регулятивних та охоронних норм. Зміст даного права складають дві правомочності, кожна з яких полягає у здійсненні активних позитивних дій. При цьому саме право на захист потрібно розуміти як передбачену нормами права або договором можливість управомоченої особи реалізувати заходи правоохоронного характеру визначеним способом. Така позиція також підтверджується положеннями Конституції України, проаналізованою практикою Європейського суду з прав людини, судовою практикою.

У підрозділі 2.2. «Юридична природа та класифікація корпоративних прав учасників господарських товариств» визначається поняття корпоративних прав учасників господарських товариств як сукупності майно-

вих та немайнових правомочностей учасника господарського товариства, які визначені законом та установчими документами.

У процесі проведеного дослідження дисертантом виявлено, що історично першим підходом до розуміння корпоративних відносин та прав був речовий підхід. Представники зазначеного підходу вважають, що корпоративні відносини як відносини власності, перш за все, є майновими відносинами, які закріплюють специфічні форми належності майнових благ, що характеризуються множинністю суб'єктного складу. Другим сформувався зобов'язально-правовий напрям, згідно з яким між учасниками (засновниками) і товариством існують тільки зобов'язальні правовідносини. У сучасній науці набув поширення підхід, відповідно до якого корпоративні права існують поруч із зобов'язальними і речовими у рамках відповідних правовідносин.

Автор звертає увагу і на наявність як майнових, так і немайнових корпоративних прав. Зокрема, зауважує, що корпоративне право має два складові елементи: управлінський та майновий. Майнові права – це права на майно, на одержання майна і на майновий зиск від інших осіб. Майнові права є суб'єктивними правами і спрямовані на досягнення завдань, пов'язаних із задоволенням своїх інтересів з приводу майна, обміну товарами, роботами, послугами. Виходячи з цього, до майнових корпоративних прав слід віднести право на одержання прибутку, право на одержання частини майна товариства у разі ліквідації, право на переважне придбання акцій додаткових емісій, право на переважне придбання частки.

Розглядаючи питання класифікації корпоративних прав, дисертант наводить їх види: за об'єктом, з приводу якого виникають корпоративні права, майнові і немайнові; за характером – майнові та членські (управлінські); за критерієм безумовності їх існування в особі – безумовні (які, в свою чергу, поділяються на загальні і конкретизуючі) та права під умовою; за джерелом виникнення – законні, підзаконні, внутрішньокорпоративні (установчі і ті, які встановлюються в позастатутних документах); основні, спеціальні та додаткові. Запропоновано закріпити у чинному законодавстві основний поділ корпоративних прав на майнові та немайнові.

У розділі 3 «**Форми і способи цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств**» досліджуються існуючі форми цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, характеризуються основні способи захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

У підрозділі 3.1. «*Форми захисту корпоративних прав учасників господарських товариств*» докладно аналізуються поняття і значення процесуальної форми у механізмі реалізації корпоративних прав, характеризуються форми захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

На підставі проведеного аналізу автор визначає, що форми захисту – це такі процесуальні форми, які забезпечують реалізацію права на захист. Проаналізувавши різноманітні класифікації форм захисту цивільних прав,

дисертант доходить висновку про те, що при розмежуванні форм захисту права необхідно враховувати характер матеріально правових вимог, що підлягають розгляду, особливості і характер компетенції того органу, який розглядає дану вимогу, специфічні особливості самого порядку розгляду спору. Тому, класифікуючи форми захисту корпоративних прав учасників господарських товариств було виділені юрисдикційна та неюрисдикційну форми захисту. Юрисдикційна форма захисту означає можливість захисту корпоративних прав учасників господарських товариств у судовому або адміністративному порядку.

Неюрисдикційна форма захисту прав учасників господарських товариств – захист права власними діями уповноваженої особи, без звернення до державних та інших уповноважених органів. Така форма захисту має місце при самозахисті прав і при застосуванні уповноваженою особою заходів оперативного впливу.

Автором виявлено, що незважаючи на те, що суд є найавторитетнішим правозахисним органом, такий шлях захисту корпоративних прав учасниками господарських товариств не завжди можна назвати найефективнішим. Автором проаналізовано судову практику українських судів різного рівня на користь такого висновку. В межах юрисдикційної форми захисту з урахуванням обраного аспекту проблематики проаналізовано проблему визначення природи спорів, що виникають між учасниками товариства, його посадовцями та товариством, а також розмежування юрисдикції при розгляді корпоративних спорів, наведено відповідну судову практику, яка підтверджує висновки здобувача. Зазначено, що адміністративний захист акціонером своїх прав є часом навіть більш ефективним і має низку переваг перед судовим. Цей захист у межах своїх повноважень здійснює Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР). Позитивними сторонами цього способу захисту прав є: оперативність, загальнодоступність подання скарг та заяв до НКЦПФР, високий фаховий рівень членів НКЦПФР та наділення їх широкими повноваженнями як щодо встановлення факту порушення права акціонера, так і щодо його відновлення та застосування відповідних санкцій до винних у порушенні зазначеного права.

У порядку захисту прав акціонера НКЦПФР має наступні повноваження: встановлювати обов'язкові нормативи достатності власних коштів та інші показники і вимоги, що обмежують ризики по операціях з цінними паперами; здійснювати контроль за достовірністю і розкриттям інформації, що надається емітентами, та її відповідність встановленим вимогам; проводити самостійно чи разом з іншими відповідними органами перевірки та ревізії фінансово-господарської діяльності емітентів і вилучати під час проведення таких перевірок на строк до трьох робочих днів документи, що підтверджують факти порушення актів законодавства про цінні папери; надсилати емітентам обов'язкові для виконання розпорядження про усунення порушень законодавства про цінні папери та вимагати надання необхідних

документів відповідно до чинного законодавства; надсилати матеріали до правоохоронних органів щодо фактів правопорушень, за які передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність; накладати адміністративні стягнення, штрафні та інші санкції за порушення чинного законодавства на юридичних осіб та їх співробітників, аж до анулювання ліцензій на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів. Наведено та проаналізовано відповідні статистичні дані щодо діяльності ДКЦПФР за останні роки, які підтверджують запропоновані висновки дисертанта.

Автором поділяється думка тих учених, які вкакують на необхідність закріплення у чинному законодавстві України можливості звернення до суду з похідними або непрямими позовами, коли учасники господарських товариств здійснюють опосередкований захист своїх інтересів. Не одержуючи безпосередньо відшкодування збитків собі особисто, але домагаючись цього для товариства, вони непрямым чином впливають на свої майнові права.

У підрозділі 3.2. *«Способи захисту корпоративних прав учасників господарських товариств»* дисертантом досліджується сутність способів захисту корпоративних прав учасників господарських товариств.

Автором на підставі доктринальних розробок визначається, що способом захисту корпоративних прав учасників господарських товариств є закріплений чи санкціонований законом правоохоронний засіб, за допомогою якого відбувається попередження та/або поновлення, визнання порушеного (не визнаного, оспорюваного) корпоративного права, а також компенсація втрат, які є результатом такого порушення.

Дисертант обґрунтовано доводить, що у сфері захисту корпоративних прав учасників господарських товариств найбільш доцільною з точки зору правозастосування є класифікація способів захисту за критерієм результату, на який розраховує потерпілий, використовуючи той чи інший спосіб захисту. Зазначений критерій дозволяє виділити наступні групи загальних способів захисту прав учасників господарських товариств:

- способи, використання яких дозволяє підтвердити (посвідчити) право: визнання права, примусове виконання обов'язку в натурі, зміна правовідношення, припинення правовідношення;
- способи, використання яких дозволяє попередити чи припинити порушення права: припинення дії, яка порушує право; визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб;
- способи, використання яких дозволяє відновити порушене право чи компенсувати втрати, завдані у зв'язку з порушенням правом: визнання правочину недійсним, відновлення становища, яке існувало до порушення, відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Аналіз чинного законодавства, яке регулює відносини діяльності господарських товариств, дозволив автору дійти висновку про те, що при визначенні спеціальних способів захисту прав учасників господарських товариств законодавець використовував конструкцію універсальних способів, враховуючи при цьому особливості правовідносин за участю господарських товариств. Це підтверджують такі способи захисту прав учасників господарських товариств, як оскарження рішення загальних зборів АГ, визнання правочину, щодо якого у нього є зацікавленість, недійсним, оскарження рішення акціонерного товариства про відмову у включенні пропозиції до порядку денного, визнання недійсними установчих документів господарського товариства.

Дослідження значної кількості судових рішень з корпоративних спорів дозволило виявити, що у судовій практиці спори, пов'язані з порушенням корпоративних прав, диференціюються наступним чином: спори про визнання недійсними засновницьких документів та (або) внутрішніх нормативних актів повністю або частково; спори про визнання недійсними рішень органів господарських товариств (загальних зборів акціонерів, спостережної ради, правління) або рішень державних органів, уповноважених управляти державними корпоративними правами.

Автором доведено, що рішення загальних зборів можуть бути визнані недійсними за формальними підставами (наприклад, коли акціонерів не було повідомлено про проведення зборів; невірно складені списки акціонерів, які мають право брати участь у зборах; рішення ухвалювалося за відсутності кворуму та ін.), та внаслідок істотного порушення норм чинного законодавства чи локальних актів (загальні збори ухвалили прийняте рішення з питань, що не входять до їх компетенції). Дисертантом також підтримується висловлена у літературі думка про те, що відсутність кворуму на загальних зборах, порушення порядку їх скликання, ухвалення зборами рішень з питань, які не було внесено до порядку денного, проведення зборів в іншому місці та в інший час, ніж це було вказано у повідомленні, повинно бути безумовною підставою для скасування рішень загальних зборів акціонерів із покладенням відповідальності на посадових осіб тих органів, обов'язком яких є підготовка та проведення загальних зборів – наглядової ради або виконавчого органу.

Обґрунтовано, що при використанні такого способу захисту корпоративних прав учасників господарських товариств як відшкодування збитків, спричинених винною поведінкою посадових осіб правління або іншого органу управління товариства, необхідно використовувати конструкцію непрямого позову, який пред'являється для захисту конкретно визначеного учасника або групи учасників, а господарського товариства у цілому, яке з вини посадових осіб товариства зазнало збитків.

Встановлено, що специфіка корпоративних прав полягає в тому, що вони можуть захищатися не інакше як способами, адекватними характеру корпоративних прав і корпоративних відносин.

У розділі 4 «Особливості цивільно-правового захисту окремих корпоративних прав учасників господарських товариств» досліджуються спільні та відмінні характеристики у здійсненні захисту майнових та немайнових корпоративних прав учасників господарських товариств.

У підрозділі 4.1. «Захист немайнових корпоративних прав учасників господарських товариств» детально досліджуються особливості реалізації учасником господарського товариства права на захист найбільш значущих немайнових корпоративних прав.

Обґрунтовано, що при захисті права на управління недовідомлення персонально акціонера, який володіє певною кількістю акцій, про проведення загальних зборів не завжди є підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів господарського товариства. Зроблено висновок про те, що при винесенні судом рішення, останньому слід враховувати факт порушення рішенням загальних зборів прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства та те, чи могла відсутність (або наявність) позивача істотно вплинути на прийняття рішення, яке оскаржується.

Висловлюється думка, що відсутність кворуму на загальних зборах, порушення порядку їх скликання, прийняття зборами рішень з питань, які не було внесено до порядку денного, проведення зборів в іншому місці та в інший час, ніж це було вказано у повідомленні, повинно бути безумовною підставою для скасування рішень загальних зборів із покладенням обов'язку відшкодувати витрати, понесені при цьому, на посадових осіб товариства, які були відповідальними за підготовку й проведення загальних зборів.

Розкриваючи спосіб захисту права учасника господарського товариства на отримання інформації про діяльність товариства, автор, на підставі аналізу судової практики, звертає увагу на те, що мова йде про спонукання в судовому порядку до виконання товариством дій – надання відповідної інформації. Доведено, що процедура надання інформації може бути врегульована внутрішніми документами господарського товариства, зокрема, відповідним положенням, у зв'язку з чим учасникам (товариству) слід додержуватися вимог щодо надання інформації, встановлених у цьому документі.

Встановлено, що право на одержання інформації про діяльність товариства, а, отже, і звернення до суду з вимогою надання такої інформації, виникає в учасника господарського товариства з дати, з якої особа стала учасником товариства.

У підрозділі 4.2. «Захист майнових корпоративних прав учасників господарських товариств» розкриваються особливості захисту майнових корпоративних прав учасників господарських товариств.

Автор підтримує думку науковців про те, що гарантією виплати акціонерам дивідендів є закріплення граничних термінів виплати акціонерам дивідендів у законодавстві. Тоді акціонер, у випадку невиклати йому дивідендів у відповідний термін, буде мати можливість звернутися до суду із майновим

позовом. Звичайно, це може бути здійснено за умови, що акціонерне товариство отримало прибуток та прийняло рішення про його сплату акціонерам.

Доведено, що при визначенні порядку і способу обчислення вартості частини майна товариства та частини прибутку, яку має право отримати учасник при виході (виключенні) з ТОВ (ТДВ), а також порядку і строків їх виплати, господарські суди мають застосовувати відповідні положення установчих документів товариства і лише у разі неврегульованості в установчих документах вартість частини майна товариства, яка підлягає виплаті, повинна відповідати вартості чистих активів товариства, що визначається в порядку, встановленому законодавством, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення). Розрахунок належної учаснику частини прибутку здійснюється на дату виходу (виключення) з товариства.

Досліджуючи такий спосіб захисту як визнання емісії акцій недійсною, автором встановлено, що зазначене поняття не закріплено належним чином у законодавстві. Під терміном «випуск цінних паперів» розуміють і сукупність дій емітента і сукупність цінних паперів, об'єднаних певними ознаками. У Законі України «Про державне регулювання ринку цінних паперів» термін «випуск» використовується при характеристиці відповідних дій, спрямованих на відчуження цінних паперів. Поняття випуску цінних паперів надається в статті 1 Закону України «Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» і визначається як «зареєстрована у встановленому порядку сукупність цінних паперів одного емітента з одним державним номером, що можуть мати різні умови емісії, але надають однакові права».

Дисертантом обґрунтовано, що визнання недійсною емісії акцій полягає в припиненні регулятивної сили складного юридичного факту, що не відповідає сформульованим у законодавстві вимогам. Потребують обов'язкового законодавчого закріплення підстави, з яких емісія може бути визнана недійсною. Такими підставами є: невідповідність відомостей, зазначених у звіті про підсумки розміщення цінних паперів, проспекту емісії (зареєстрованим умовам випуску) або даним фактичного розміщення такої емісії; виявлення після реєстрації звіту про підсумки розміщення цінних паперів підстав, за наявності яких повинно було бути відмовлено в реєстрації, порушення емітентом у процесі емісії акцій нормативно-правових актів, що встановлюють вимоги до процесу емісії, а також виявлення в документах, які надаються емітентом для реєстрації випуску, недостовірної інформації.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі комплексного дослідження та аналізу джерел здійснено теоретичне та практичне узагальнення проблематики, спрямоване на вирішення поставлених наукових завдань.

Результати проведеного дослідження дозволяють сформулювати загальні теоретичні та практичні висновки, які відображають основні положення роботи і запропонувати пропозиції щодо удосконалення законодавства, яке регламентує захист корпоративних прав.

Детальна розробка у рамках доктрини і закріплення декларованих положень про зміст корпоративних прав учасників у законодавстві та локальних нормативних актах корпорацій, використання вже існуючих та створення нових механізмів захисту цих прав з урахуванням історичного та сучасного, у тому числі і зарубіжного, досвіду дозволять забезпечити не лише захочення капіталів у корпорації, але, у першу чергу, реальність прав учасників господарських товариств, а також баланс інтересів усередині корпорації.

Захист цивільних прав полягає у реалізації юридичних санкцій цивільно-правових норм компетентним органом або безпосередньо управомоченою або зобов'язаною особою у правовідносинах з метою здійснення суб'єктивних прав і законних інтересів у випадках, коли останні оспоруються, не визнаються або порушені. Основними елементами захисту суб'єктивних прав є об'єкт, тобто те, що підлягає захисту; спосіб захисту – засоби, за допомогою яких здійснюється захист; форма захисту; порядок захисту, тобто ті процесуальні засоби здійснення захисту, які управомочена особа може використовувати у межах тієї або іншої форми.

Захист у цивільному праві має свої специфічні ознаки, які дозволяють виділити його з-поміж інших інститутів цивільного права. До таких ознак варто віднести чотири. Першу ознаку утворює правозастосовна діяльність, що здійснюється юрисдикційними органами або самою управомоченою особою, і особлива процедура проведення заходів з припинення посягання на суб'єктивне право. Друга полягає у меті, заради якої така діяльність здійснюється – відновлення порушеного або оспорюваного права. Третьою ознакою є правопорушення, що як юридичний факт формує правовідносини щодо захисту і обов'язок усунення наслідків порушення. Четверта ознака полягає в обов'язковій присутності конкретного суб'єкта правовідносин, який допустив посягання та якого стосується правозастосовна діяльність і для якого юрисдикційні акти, що приймаються, мають обов'язкову юридичну силу.

Право на захист необхідно розглядати як сукупність можливостей матеріально правового та процесуального характеру. Реалізація права на захист завжди пов'язана із застосуванням примусу щодо зобов'язаної особи.

Під корпоративними правами учасників господарських товариств слід розуміти сукупність майнових та немайнових правомочностей учасника господарського товариства, які визначено законом та установчими документами. Ознаками корпоративних прав є такі:

- корпоративні права учасників господарських товариств виникають внаслідок внесення учасниками вкладів до статутного фонду господарського товариства;

- закріплюються у законодавстві та локальних нормах;

виражають відносини між учасником (засновником) та товариством, а також між самими учасниками (засновниками) товариства;

- корпоративні права учасників господарського товариства є складними та вміщують як майнові, так і немайнові права;

- при відчуженні майнових корпоративних прав відбувається відчуження і немайнових корпоративних прав, водночас, немайнова складова прав корпоративних прав учасників господарського товариства не може окремо відчужуватися, оскільки не є оборотоздатним об'єктом.

Участь в управлінні є правом, а не обов'язком, і тому його не здійснення не призводить до негативних наслідків для учасника, якого не можна виключити з товариства, якщо він не бере участі у загальних зборах. Разом із тим законодавство має так врегулювати це питання, щоб нездійснення учасником права на свою участь в управлінні негативно не відбилося на правах інших учасників товариства.

В окремих випадках адміністративний порядок захисту акціонером своїх прав, який здійснює в межах своїх повноважень ДКЦПФР, стає більш ефективним порівняно навіть із судовим порядком.

У процесі вдосконалення акціонерного законодавства та розширення форм і способів захисту прав учасників господарських товариств, зокрема акціонерних товариств, доцільніше було б розширити коло суб'єктів, які мають право оскаржити рішення, прийняте загальними зборами акціонерів з порушенням вимог Закону України «Про акціонерні товариства», інших нормативно-правових актів, статуту товариства. На даний час відповідно до статті 50 Закону України «Про акціонерні товариства» таким правом володіє тільки акціонер, при цьому лише за наявності тих умов, які вказані у цій нормі. З метою захисту прав акціонерів право оскарження такого рішення слід надати ДКЦПФР.

Для реалізації учасниками товариства свого права на участь в управлінні, воно має бути забезпечено здійсненням визначених у законодавстві дій із підготовки до проведення загальних зборів. Тобто праву учасників кореспондує обов'язок виконавчого органу товариства, який відповідає за підготовку загальних зборів або опитування учасників.

Необхідно закріпити у Законі України «Про акціонерні товариства» положення про право акціонерів самостійно скликати річні загальні збори акціонерів.

Прийняття вищим органом товариства (корпорації) рішення про розмір дивідендів, що припадає на акцію, паї або частку у статутному фонді, дату початку виплати дивідендів, способу та порядку їх виплати, необхідно розуміти наступним чином: дивіденд оголошений, і з цього часу у носія зазначеного суб'єктивного права виникає юридично забезпечена можливість вимагати від товариства виплати оголошених дивідендів.

Рішення про вступ спадкоємця учасника до ТОВ слід приймати на його загальних зборах, якщо інше не передбачено статутом цього товариства.

Його слід оформляти у письмовій формі підписом подання заяви про вступ до товариства, підписаної усіма учасниками та посвідченою печаткою цієї юридичної особи. Учаснику-спадкоємцю учасника ТОВ, якого призначили до товариства, належить вся сукупність корпоративних прав, яка випливає з участі в ньому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Зудіхін О.В. Форми захисту прав суб'єктів корпоративних відносин за цивільним законодавством України / О.В. Зудіхін // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право. – Вип. 14. – Частина 2. – 2010. – С. 238-240.
2. Зудіхін О.В. Захист права на участь у товаристві та отримання інформації про діяльність товариства суб'єктами корпоративних відносин за цивільним законодавством України / О.В. Зудіхін // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 56. – Одеса : Юридична література, 2010. – С. 307-311.
3. Зудіхін О.В. Способи захисту прав суб'єктів корпоративних відносин за цивільним законодавством України / О.В. Зудіхін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2010. – № 4. – С. 116-118.
4. Зудіхін О.В. Захист права на отримання прибутку та виплату дивідендів суб'єктів корпоративних відносин за цивільним законодавством України / О.В. Зудіхін // Актуальні проблеми держави і права : Збірник наукових праць. Вип. 58. – Одеса : Юридична література, 2011. – С. 356-360.
5. Зудіхін О.В. Правова природа права на судовий захист / О.В. Зудіхін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 3. – С. 101-104.
6. Зудіхін О.В. Визнання правочинів з корпоративними правами недійсними / О.В. Зудіхін // Збірник тез доповідей Науково-практичної конференції «Правосуб'єктність юридичних осіб публічного права». – Ірпінь : НУДПС України, 2010. – С. 205-209.
7. Зудіхін О.В. Мамнові та немамнові складові корпоративних прав / О.В. Зудіхін // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Римське право і сучасність (Шерешевські читання)». – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 225-228.
8. Зудіхін О.В. Право на захист прав суб'єктів корпоративних прав / О.В. Зудіхін // Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного. – Одеса : Фенікс, 2010. – С. 218-221.

АНОТАЦІЯ

Зудіхін О.В. Цивільно-правовий захист корпоративних прав учасників господарських товариств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право, цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню актуальних проблем цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств. У роботі досліджено категорію захисту та права на захист, сформульовано визначення охорони та захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, проаналізовано правову природу корпоративних прав, наведено ознаки та класифікацію корпоративних прав.

Дисертант детально аналізує та вибудовує цілісну систему форм та способів захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, здійснює поглиблене дослідження способів правового захисту, виявляє теоретичні та практичні проблеми захисту корпоративних прав.

Значну увагу в дисертаційному дослідженні приділено особливостям захисту майнових та немайнових корпоративних прав учасників господарських відносин.

Ключові слова: цивільно-правовий захист, господарське товариство, учасники господарських товариств, корпоративні права, захист корпоративних прав, способи захисту корпоративних прав, форми захисту корпоративних прав, майнові корпоративні права, немайнові корпоративні права.

АННОТАЦИЯ

Зудихин О.В. Гражданско-правовая защита корпоративных прав участников хозяйственных обществ. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право, гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2011.

Диссертация посвящена исследованию проблем гражданско-правовой защиты корпоративных прав участников хозяйственных обществ.

Проведенный анализ с учетом определенных диссертантом направлений исследования и выбранной методологии позволил провести комплексное изучение гражданско-правовой защиты корпоративных прав участников хозяйственных обществ.

В диссертации отмечается, что наличие сложных правовых связей между участниками общества, между участниками и самим обществом предопределяет необходимость установления гарантий прав субъектов корпоративных отношений, системы охраны их прав, а также эффективных форм и способов защиты в случае их нарушения.

Раскрыты общие положения защиты корпоративных прав участников хозяйственных отношений, проанализированы основные подходы к понима-

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право, цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню актуальних проблем цивільно-правового захисту корпоративних прав учасників господарських товариств. У роботі досліджено категорію захисту та права на захист, сформульовано визначення охорони та захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, проаналізовано правову природу корпоративних прав, наведено ознаки та класифікацію корпоративних прав.

Дисертант детально аналізує та вибудовує цілісну систему форм та способів захисту корпоративних прав учасників господарських товариств, здійснює поглиблене дослідження способів правового захисту, виявляє теоретичні та практичні проблеми захисту корпоративних прав.

Значну увагу в дисертаційному дослідженні приділено особливостям захисту майнових та немайнових корпоративних прав учасників господарських відносин.

Ключові слова: цивільно-правовий захист, господарське товариство, учасники господарських товариств, корпоративні права, захист корпоративних прав, способи захисту корпоративних прав, форми захисту корпоративних прав, майнові корпоративні права, немайнові корпоративні права.

АННОТАЦИЯ

Зудихин О.В. Гражданско-правовая защита корпоративных прав участников хозяйственных обществ. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право, гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2011.

Диссертация посвящена исследованию проблем гражданско-правовой защиты корпоративных прав участников хозяйственных обществ.

Проведенный анализ с учетом определенных диссертантом направлений исследования и выбранной методологии позволил провести комплексное изучение гражданско-правовой защиты корпоративных прав участников хозяйственных обществ.

В диссертации отмечается, что наличие сложных правовых связей между участниками общества, между участниками и самим обществом предопределяет необходимость установления гарантий прав субъектов корпоративных отношений, системы охраны их прав, а также эффективных форм и способов защиты в случае их нарушения.

Раскрыты общие положения защиты корпоративных прав участников хозяйственных отношений, проанализированы основные подходы к понима-

нию таких правовых категорий как защита, право на защиту, корпоративные права в гражданском праве.

Под охраной корпоративных прав участников хозяйственных обществ понимается деятельность государственных и общественных органов, которая включает в себя меры предупредительного характера.

Сделан вывод о том, что защита гражданских прав заключается в реализации юридических санкций гражданско-правовых норм компетентным органом или непосредственно управомоченным или обязанным лицом в правоотношениях с целью осуществления субъективных прав и законных интересов в случаях, когда они оспариваются, не признаются или нарушаются. Выделены и проанализированы основные элементы защиты субъективных прав, такие как объект, способ защиты, форма защиты, порядок защиты.

В диссертации исследована правовая природа права на защиту и с учетом результатов теоретических исследований, анализа судебной практики, практики Европейского суда обоснован вывод о самостоятельном характере права на защиту, которое осуществляется в рамках охранительных правоотношений на основе регулятивных и охранительных норм.

Корпоративные права участников хозяйственных обществ представляют собой совокупность имущественных и неимущественных правомочий участника хозяйственного общества, определенных законом и учредительными документами.

Исследованы и охарактеризованы существующие формы и основные способы гражданско-правовой защиты корпоративных прав участников хозяйственных обществ.

Проанализированы юрисдикционная и неюрисдикционная формы защиты корпоративных прав, эффективность судебного и административного способа защиты корпоративных прав.

Исследованы отдельные способы защиты корпоративных прав участников хозяйственных обществ, предложено авторское определение понятия корпоративных прав.

Обоснован вывод о том, что при определении специальных способов защиты прав участников хозяйственных обществ, законодатель применил конструкцию универсальных способов, используя при этом особенности правоотношений при участии хозяйственных обществ.

На основании проведенного анализа судебной практики по корпоративным спорам предложена дифференциация судебных споров на определенные группы: споры о признании недействительными учредительных документов и (или) внутренних нормативных актов полностью или частично; споры о признании недействительными решений органов хозяйственных обществ (общих собраний акционеров, наблюдательного совета, правления) или решений государственных органов, уполномоченных управлять государственными корпоративными правами.

Автором доказывается, что решения общих собраний могут быть признаны недействительными по формальным основаниям и в результате су-

ущественного нарушения норм действующего законодательства или локальных актов.

В диссертации детально исследуются особенности реализации участником хозяйственного общества права на защиту наиболее значимых неимущественных корпоративных прав, в том числе права участника хозяйственного общества на управление, на получение информации о деятельности общества. Также исследованы особенности гражданско-правовой защиты имущественных корпоративных прав участников хозяйственных обществ, таких как право на получение дивидендов, признания эмиссии акций недействительной.

В результате проведенного исследования сформулированы теоретические и практические выводы, отображающие основные положения работы и внесены предложения по усовершенствованию законодательства Украины в сфере защиты корпоративных прав.

Ключевые слова: гражданско-правовая защита, хозяйственное общество, участники хозяйственных обществ, корпоративные права, защита корпоративных прав, способы защиты корпоративных прав, формы защиты корпоративных прав, имущественные корпоративные права, неимущественные корпоративные права.

SUMMARY

Zudikhin O. V. The civil law defence of corporate rights of members of parent companies. – Manuscript.

The thesis on gaining of Candidate of law degree in the speciality 12.00.03–civil law, civil procedure; family law; international private law.– National University «Odessa Law Academy». – Odessa, 2011.

The thesis is devoted to the analysis of actual problems of the civil law defence of the corporate rights of members of partner companies. In the paper investigate the category of defence and right of defence, formulated define of the maintenance and defence of the corporate rights of members of partner companies, investigated the civil nature of the corporate rights, presented indications and classification of the corporate rights.

The candidate for a degree in detail analyses and builds integral system of the forms and methods of defence of corporate rights of members of the partner companies, makes the deepen investigation of methods of the right defence, reveals theoretic and practical problems of defence of the corporate rights.

The considerable attention in the thesis investigation sanctified to the specialties defence of property and non-property corporate rights of members of the economical terms.

Keywords: civil law defence, partner companies, members of partner companies, corporate rights, defence of the corporate rights, forms of defence of corporate rights, property corporate rights, non-property corporate rights.